

Marek Pokorný: Měli nás za živé a prchali s křikem

Překlad: Marta Darom

Kurátorský text k výstavě.

Měli nás za živé a prchali s křikem
9/2–16/4/2023, PLATO

Výstava *Měli nás za živé a prchali s křikem*¹ je součástí volné řady nazvané *The Real Show*, kterou koncipovaly Agnes Violeau a Céline Poulin především jako možnost postupně, individuálně a v kontextu dramaturgie galerií působících na různých místech Evropy rozvíjet téma mechanismů popularity. První část série, jejíž jednotlivé podoby se řídí principy filmového a televizního průmyslu zúročujícími úspěch konkrétního filmu či seriálu (viz Protokol), se uskutečnila v Centru současného umění (CAC) v Brétigny. Další díly připravilo PLATO Ostrava, galerie Sandwich v Bukurešti a Lotyšské centrum současného umění v Rize.

Řada *The Real Show* si neklade za cíl definovat samu popularitu, ale zkoumat různé aspekty tohoto jevu, především v souvislosti s médii a žánry, které subjektům nabízejí, alespoň zdánlivě, možnost zaujmout relativně svobodnou pozici ve společnosti spektaklu. Popularita je však využívána nejen masmédií, od velkých mediálních skupin až po youtubery, ale také nadnárodními korporacemi a politickými subjekty, které jejím prostřednictvím získávají autoritu, díky níž jsou schopni ovlivňovat naše afekty a naše sociální a politické chování. Anonymita, jako opak popularity, je pak z pohledu kontroly obávaným stavem (anebo naopak stavem žádaným), který poskytuje subjektům bezpečné útočiště. V rozporu s touto normativní dynamikou popularity umožňuje veřejné formování a sdílení určitých gest, písní či jiných kulturních aktů vytvářet komunity a navrhopat jejich alternativní reprezentace. Každá z výstav v rámci série je myšlena jako samostatný kurátorský počin, který nově nahlíží téma popularity s vlastním specifickým ohniskem a jinak formulovaným problémem.

Výstava *Měli nás za živé a prchali s křikem* je tedy konkretizací obecného rámce projektu, pracuje s fenoménem nazývaným „self-staging“, tedy – volně přeloženo – uvádění sebe sama na scénu, sebescénování. V českém kontextu lze self-staging uvést do souvislosti právě s termínem sebescénování, alespoň pokud bychom s jistou licencí využili pojem scénování, který ve své teorii umění prosazuje divadelní teoretik Jaroslav Vostrý. Tato rozšířená (a samozřejmě historicky nikoli nová) praxe se zdá být v současnosti téměř jakousi sociální normou, požadavkem, imperativem veřejné existence. A to ať už se jedná o sebescénování jako zvnitřněnou, nevědomou součást habitů, anebo naopak jako plně reflektovanou dramaturgii osoby/subjektu, které se jeho prostřednictvím vyrovnávají se světem coby neustávajícím proudem konkurujících si forem a obrazů. Self-staging proto chápeme jako princip strategicky hojně využívaný právě pro budování popularity. Nevnímáme ho ovšem negativně. Zajímá nás jako nástroj velmi specifické konstrukce vlastní identity, jako vhodný prostředek sebezkoumání a poznání, ale také jako strategie sebepotvrzení, respektive jako možnost zbavit se zátěže nejistého já a jeho nahrazení kontrolovaným obrazem sebe sama, jako principiální součást socializačního procesu, ale také jako možné východisko kritiky obecně přijímaných společenských norem.

Self-staging, sebescénování či uvádění sebe sama na scénu, počítá především s pohledem či reakcí druhých. Jako analogický jev lze s jistou licencí chápat voyerismus, nutkavý pohled, snahu zachytit osobu v okamžiku, kdy vypadává z role, nevnímá se a nejedná stylizovaně, respektive scénu opouští a přestává kontrolovat prostředky svého sebescénování. Výstava se tedy zaměřuje především na vnitřní napětí či dialektiku tohoto procesu, anebo – jinak řečeno – výstava se na úrovni inscenovaného zážitku pokusí postihnout momenty přechodu mezi řízenou konstrukcí vlastního obrazu (a jeho nutkavou či normám podléhající kontrolou) a jejím rozpadem. Anebo ještě jinak: zaměřuje se na neoddělitelnost scénografie já a její obscenity.

Šev, který je spojuje a ve kterém se někdy objevuje „pravda“ subjektu jako rozporu popularity nově specifickým proudem princip sociální, politické a mediální entity, je pohyblivý a my ho vnímáme často jen mimochodem: jako fázi, která přichází a zároveň mizí. Poukazují na něj však některá umělecká díla či umělecké strategie, díky nimž v nás roste porozumění vlastní situaci scénujícího subjektu i bezmoci vůči nutnosti sebescénování. Jiná umělecká díla se naopak stávají východiskem aktivního, reflektovaného přivlastnění některé z taktik sebescénování, respektive odporu vůči ní. Sebescénování tu osciluje mezi sociální, personální, etickou, estetickou a politickou praxí. Výstava sama

se především pokouší vytvořit jakousi scénu, na níž vzájemná interakce různorodých uměleckých děl udržuje ve hře proces sebescénování a jeho rozpadu, a umožňuje nám určitý typ poznání, z nějž se rodí melancholie jako ustrnutí v momentu, kdy se subjektu podaří na moment nahlédnout povahu světa.

Kompozice výstavy se odvíjí od juxtapozice tří uměleckých děl, která svým způsobem už patří do historie. Jedná se o kanonické video Marthy Rosler *Sémiotika kuchyně* z roku 1975, které je feministickou perziflází dobových instruktážních televizních reality show, dále o film *Autoportrét* (natočeno 1971, konečná editace 2012) libanonské umělkyně Simone Fattal, v němž autorka naopak prostřednictvím původně několikahodinové živé performance před kamerou zkoumá své „autentické“ já, a konečně monumentální cyklus fotografií Markéty Othové *Mluv s ní* (z roku 2006), jehož námětem je zpěvačka Björk zachycená mimo scénu, uprostřed skupiny svých přátel.

Další díla vybraná pro výstavu zpřítomňují různé aspekty vědomého scénování sebe sama na škále mezi autentickým a instrumentálním, reflektovaným a podvědomým, afirmativním a kritickým. V případě zásadního příspěvku do výstavy od polského projektu Kem School, který bude mít především povahu performativní a participativní, je self-staging či sebescénování využíváno jako prostředek procesu vzdělávání založeného na principu odškolnění. Zdánlivě nemotivované ustrnutí, ona melancholie z názvu výstavy, je klíčovým momentem právě v procesu (sebe)poznání. Je to nediskurzivní okamžik, v němž před námi vyvstává určité dilema. Jeho přijetím se snad dokážeme vyrovnat s nemožností být druhými viděni a vnímáni tak, aby to přesně odpovídalo námi vytvářenému obrazu sebe sama i s vědomím obecných vzorců, jimž při volbě strategií sebescénování nelze uniknout.

Ostravská výstava *Měli nás za živé a prchali s křikem* se tedy zaměřuje na (sebe)scénování jako princip, který je pro budování či získávání popularity nezbytný, avšak jeho hlubší pravda spočívá v sociálních, existenciálních a politických okolnostech jeho použití, a především v trhlinách obrazu sebe sama, kterými se právě ony derou na scénu. Prostřednictvím interakce uměleckých děl a projektů, které vznikaly v odlišných kontextech a s různorodými záměry, se tedy výstava zabývá dialektikou konstrukce obrazu sebe sama primárně určeného pohledu druhých a jeho průběžného rozpadu. Výstava je tedy dvojznačným komentářem k možnostem alternativních reprezentací, které svůj účinek odvozují od mechanismů popularity.

Marek Pokorný

1. Název je parafrází verše z básně *Vše pomíjí* od Jorgose Seferise (v překladu Růženy Dostálové) ↔

